

Results. To sum up, the goal of this research is reached, and the tasks are solved. The experiment data prove that the differentiation model of building lexical competence in English oral communication is effective.

Key words: lexical competence, experiment, differentiated teaching, efficiency, oral communication, goals, tasks and stages of the experiment, Law majors.

Vitae:

Romanov Ihor, senior teacher of the Department of foreign languages, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine. Interests: foreign languages, pedagogy, methodology of teaching foreign languages, law enforcement activity, psychology.

Correspondence: criscorey@ukr.net

МАРІАНА СТРИЖНЬОВА (м. Київ)

УДК 378.4.147:87

ORCID: 0000-0002-3088-8923

ВИКЛАДАЦЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ НА ЛЕКЦІЯХ З ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянуто види нетрадиційних лекцій, що є ефективними для викладання лінгвістичних дисциплін, зокрема мовознавства. На нашу думку, ними є такі види лекцій як проблемна лекція, лекція-бесіда, бінарна лекція (вдвох), лекція-візуалізація, а також лекція із використанням техніки зворотного зв'язку та мозкової атаки. Доцільним буде запровадити комбіновані нетрадиційні лекційні форми навчання і міждисциплінарний підхід, що забезпечить єдність природньо-наукової, гуманітарної та загальнопрофесійної підготовки. Було представлено рекомендації щодо проведення таких лекцій для їх кращого сприйняття і засвоєння студентами, зокрема щодо підготовки матеріалів лекції, манери виступу та взаємодії з аудиторією. Для цього необхідно враховувати курс, денну чи заочну форму навчання, логічну послідовність викладу матеріалу відповідно до теми, обсягу матеріалу, аудиторії. Також зроблені застереження щодо деяких типових помилок лектора.

Ключові слова: викладання у вищій школі, методи навчання, нетрадиційні види лекцій, лінгвістичні дисципліни.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку мистецтва лекційних виступів використовується багато інноваційних технологій та методів, які покликані вдосконалити представлення матеріалу та зацікавити студентів. Адаже проблема пропусків лекцій студентами полягає не лише у власній недисциплінованості та легковажному ставленні до занять, але і у недостатній якості підготовки самої лекції. Однак, не всі ці методи є ефективними при викладанні гуманітарних дисциплін. У цій статті ми розглянули саме аспект лекційної майстерності при викладанні теоретичних дисциплін студентам-лінгвістам, що є недостатньо вивченим в його сучасному стані та зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Традиційну лекційну діяльність досліджували Є.А. Адамов, Н.П. Ерастова, І.О. Зимня, С.Ф. Іванова, О.О. Леонтєв, А.Е. Міхневич, Є.А. Ножин, В.В. Одінцева, Г.З. Апресян, О.О. Волков та інші.

Мета статті – систематизувати та описати альтернативні види лекцій та надати рекомен-

дації щодо застосування їх у викладанні лінгвістичних дисциплін, зокрема мовознавства студентам-філологам перших курсів навчання у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо спершу загальні поняття лекційної діяльності та вимоги до неї. Лекція (від лат. lectio – читання) – це логічно завершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певної теми чи розділу предмету, ілюстрований за необхідності наочною (та прикладами). Вона є одним з видів ораторської прози із прийомом красномовства та аргументації відповідно до композиції виступу. У різних лінгвокультурах існують різні традиції її проведення. Відповідно до вимог сучасної методики викладання у вищій школі, лекція повинна мати наступні характеристики:

- помірний об'єм систематизованої та методично оформленої сучасної наукової інформації;
- аргументованість суджень;
- достатня кількість фактів і тематичних текстів, які аргументують основні тези лекції;

– ясність, логічність і лаконічність викладу матеріалу;

– активізація навчально-пізнавальної діяльності слухачів різними методами;

– подання певної кількості питань на самостійне опрацювання за визначеним списком літератури;

– аналіз різних позицій щодо вирішення наукової проблеми;

– підтримання доброго контакту з аудиторією та забезпечення постійного зворотного зв'язку;

– належне використання засобів наочності;

– педагогічна завершеність (цілісне представлення наукової проблеми чи теми з логічними висновками) (Turkot 2013:138-139).

Розглянемо базові вимоги до структури лекції. Щодо композиції лекції, то за визначенням Волкова О. О. це «організація мовленнєвого матеріалу виступу, його словесна побудова». В композиції лекції поєднуються аргументація, індивідуальний стиль, етика та творчий підхід автора. Доповідач розташовує частини своєї лекції за своєю логічною послідовністю відповідно до теми, обсягу матеріалу, аудиторії. Адже якщо їх подати за шаблонним порядком, то їх сприйняття буде також шаблонним, поверхневим (Volkov 1986). До того ж одноманітний порядок викладу знижує інтерес аудиторії до виступу. Втілення ідей лектора у композиції відбувається починаючи з підготовки матеріалу і закінчуючи самим проведенням лекції. Адже під час самої лекції він активно мислить і не лише монологічно представляє факти та свої судження, але й веде діалог зі слухачами де це доцільно. Автор рекомендує грамотно будувати публічне мовлення:

«1. Розуміти, як влаштована аргументація, тобто знати теорію.

2. Читати й розуміти класичні твори, розвинути у собі вміння розуміти будову твору та задум його автора.

3. Вправлятися у побудові різних усних та письмових висловлювань, засвоїти навички самостійної творчої роботи зі словом.

4. Говорити й писати публічно» (Volkov 2001).

Пол Сопер розглядає такі види промов за способом підготовки як: «1) написані повністю та завчені напам'ять; 2) написані повністю та прочитані за рукописом; 3) виголошені експро-

мтом і 4) виголошені із попередньою підготовкою, але без запису та заучування» (Ortynskyi 2009).

Розглянемо також базові риторичні принципи проведення лекції:

1. Публічна промова будується відповідно до трьох основних цілей, відповідно до яких обирають систему аргументів та мовленнєвих прийомів:

а) спонукати слухачів до певних дій або рішень;

б) сформулювати суспільну думку, переконати у правильності своєї тези;

в) оцінити певні дії або події.

Склад аргументації, композиційні прийоми, манера вираження визначаються як належні або неналежні відповідно до наявної аудиторії.

3. Доповідач має встановити контакт з аудиторією і вести лекцію з урахуванням її особливостей, говорити у зрозумілому та сприйнятному для неї стилі.

4. Основними етапами представлення думки лектором є наступні:

а) винахід, коли задум оформлюється у мовленні, формулюються основні тези;

б) розташування частин виступу, в залежності від поставленої мети;

в) виконання, під час якого лектор здійснює свій задум, використовуючи відібрані засоби впливу на аудиторію (Volkov 1986: 6-7).

Основними елементами виступу є наступні:

1. Початок промови (вступ та визначення теми, предмету, завдань).

2. Середина промови включає виклад фактів та підтвердження основних положень за допомогою доказів, які впливають із наведених фактів.

3. Якщо було представлено протилежну думку, то після обґрунтування свого ставлення до питання, лектор аргументовано спростовує позицію іншого вченого (за потреби).

4. Кінець промови може складатися із узагальнюючих висновків і підсумків, в яких крім узагальнення є заклик до прийняття певних рішень чи дій. Отже, загалом у промові виділяють 6 основних частин: вступ, визначення предмету, виклад, підтвердження, спростування, підсумки (Volkov 1986: 9-10).

Проте, можна поставити спершу питання до аудиторії або основну заключну тезу, застосувавши дедуктивний (замість індуктивного) підхід до подачі матеріалу. Також лектор може

справити інтелектуальну сугестію на слухачів, зокрема для дотримання дисципліни він може попередити про потенційне покарання за її порушення. Або навпаки він може заохотити студентів до виконання додаткової науково-пошукової роботи, що підвищить не лише рівень їх знань, але й їхній навчальний рейтинг. Також під час лекції необхідно залучати студентів до спільної наукової праці. Спершу викладач має подати основну інформацію на високому навчально-методичному рівні, а потім вже запропонувати теми додаткових наукових розвідок. Зокрема в межах курсу «Вступ до мовознавства» це може бути колективний пошук шляхів вирішення актуальних лінгвістичних проблем. Наприклад, це можуть бути наукові розвідки про мови аборигенів Австралії, які потім можна представити у вигляді доповідей з презентаціями на семінарських заняттях.

Нетрадиційні форми лекцій досліджували А. Коваленко, Ю. Караван, А. Саницька, М. Ташок, Є. Моїсеєв, С. Вітвицька, З. Курлянд та ін. На відміну від традиційних лекцій, заснованих на випробуваних методах організації навчального процесу, у нетрадиційних використовуються новітні методи. А. Б. Коваленко називає такі їх види: проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція удвох, лекція із запланованими помилками, лекція із використанням техніки зворотного зв'язку та мозкової атаки. Також до них відносять проблемну лекцію, лекцію-бесіду, лекцію-прес-конференцію, інтегровану лекцію, лекцію-екскурсію, кіно (відео) лекцію, лекцію із розбором конкретних ситуацій і лекцію з використанням мозкової атаки (Machynska, Posysen 2013: 68-69).

На заняттях з лінгвістичних дисциплін успішно використовуються такі види лекцій як проблемна лекція, лекція-бесіда, бінарна лекція (удвох), лекція-візуалізація, а також лекція із використанням техніки зворотного зв'язку та мозкової атаки. Розглянемо особливості використання кожного виду з цих лекцій для дисципліни «Мовознавство». Перший вид підходить для аудиторії з високим рівнем освіченості, зокрема розуміння попередніх лекцій. Викладач представляє на розгляд студентів проблему і можливі шляхи її вирішення. У подальшому він може спонукати їх до самостійного пошуку розв'язання нових проблем (індивідуально чи в групі) (Metodyka).

За допомогою такої лекції досягаються три основні дидактичні цілі:

1) засвоєння студентами теоретичних знань; 2) розвиток теоретичного мислення; 3) формування пізнавального інтересу до змісту предмету та професійної мотивації студента (Karavan et al).

У процесі пошуку шляхів вирішення проблеми студенти здійснюють свої суб'єктивні відкриття невідомих їм раніше знань і тому краще засвоюють інформацію. На відміну від традиційної лекції, у проблемній студентам спершу подають лише проблему, потім необхідну інформацію для її вирішення, наприклад підхід до розв'язання певного завдання (Ortynskyi 2009).

Прийоми до створення проблемної ситуації:

- пряма постановка проблеми у вигляді питання;
- повідомлення інформації, яка містить суперечність;
- аналіз протилежних думок з певного питання;
- пояснення певного явища;
- зіставлення наукових і життєвих знань;
- підведення підсумків (Vitvytska 2003).

Лекція-бесіда передбачає безпосередній діалог з аудиторією. Це дозволяє залучити значну кількість студентів до обговорення найважливіших питань теми, розподіляти зміст і темп викладу матеріалу, враховуючи особливості студентів. На початку і в ході лекції викладач може ставити спеціальні питання до студентів для визначення рівня їх знань стосовно поданої теми. Розмірковуючи над ними, студенти можуть самостійно прийти до належних відповідей. Лекція-бесіда може природньо або за планом лектора, перейти у лекцію-диспут (дискусію) (Metodyka). Остання передбачає вільний обмін думками як між викладачем та аудиторією, так і між самими студентами, що значно активізує процес їх пізнавальної діяльності. Водночас викладач може керувати цим колективним обговоренням з метою переконання, або підтримання правильних досліджень та відкидання хибних. Ефективність визначається доцільним добром питань та досвідченим керівництвом лектора. Адже при неправильному підході до розгляду проблеми студенти можуть самі себе заплутати і прийти до хибних висновків.

Бінарна лекція або лекція удвох корисна для представлення професійного обговорення проблеми досвідченими фахівцями, які мають різні погляди (але з глибокою основою) на неї (представники різних шкіл, галузей знань, теорій і практик, прихильники і противники певних вирішень проблеми). Зі свого боку різні студенти бачать різноманітні підходи до проблеми, представлені на практиці і можуть обрати кращі, на свій погляд, обґрунтувати їх усно чи письмово. Серед переваг такої лекції можна виділити наступні:

- вищий рівень активності студентів у сприйнятті, мисленні і діях;
- проблемність змісту і форми викладу активізує розмірковування студентів;
- передача більшого обсягу матеріалу завдяки зміні його послідовності добре показує рівень засвоєння попередніх знань та забезпечує високу увагу аудиторії;
- вираження альтернативності мислення, поваги до іншої точки зору;
- підвищення культури ведення дискусії за прикладом викладача і участі в ній самих студентів (Karavan et al.).

Лекція-візуалізація проводиться із застосуванням технічних засобів наочності (ТЗН), зокрема комп'ютерної, аудіо- чи відеотехніки. Лектор детально коментує кожен вид своєї активності. Ортинський В. П. радить застосовувати такі види наочності, як натуральна (слайди, плівки, креслення), образотворча (малюнки), символічна (схеми) (Ortynskyi 2009). До виготовлення таких засобів варто залучати і самих студентів, для яких ця корисна праця допоможе опанувати певний матеріал і представити у наочній формі, доступній для розуміння їх однолітків. Однак іноді стає проблемним сприйняття матеріалу і ведення нотаток під час такої лекції. Тому бажано роздавати студентам роздруковані комплекти наочності (з коментарем чи без) на початку лекції.

Лекція із використанням мозкової атаки включає два етапи: власне мозкову атаку та селекцію ідей. Перша передбачає висунення ідей без одночасної їхньої критики. Друга – детальне колективне обговорення та вирішення проблеми шляхом добору правильної ідеї/підходу (записати на дошці, представити на екрані) за допомогою певних критеріїв, поданих викладачем (Turkot 2013: 67-70).

Наразі перейдімо до більш математичного підходу до ведення занять, розробленого С.М. Дворяткіною Критерієм оцінки випускника вона вважає «його потрібність, ступінь адаптації до ринкових умов, здатність до професійного зростання та готовність до професійної мобільності... формування у студентів цілісного світорозуміння і високого рівня, розвиток інтелектуальної, духовно-моральної, професійної і соціальної сфер» (Dvoryatkina 2011: 319). Дослідниця запропонувала тріадичну структуру при системному підході до навчання. У її основі лежить базові дидактичні принципи, а на вершині – спеціальний принцип. Для реалізації цих принципів потрібно створювати організаційно-дидактичні умови, які уможливають для всіх учасників освітнього процесу ефективно керувати процесом взаємодії при рішенні конкретних дидактичних задач. Наведімо деякі приклади розроблених нею тріад (спеціальний принцип іде першим): розвиток вірогіднісного мислення – розвиток інтуїції – розвиток логічного мислення, принцип цілісності – фундаментальності – прикладної направленості, моделювання – теорії – практики, фрактальності – дискретності – безперервності, невизначеності- проблемності – ясності, трансдисциплінарності – відкритості – замкненості, розумної суворості – науковості – природності, полі мотивації – доцільності – причинності, професійної культури – прагматизму – моральності, системно-історичний – послідовності – концентричний.

Розглянемо два з цих принципів детальніше. Почнімо з фрактальності – дискретності – безперервності. У вузькому сенсі безперервність можна розуміти як участь усіх курсів у процесі безперервного оволодіння професійною діяльністю. Цей принцип виражає часопросторовий зв'язок ступенів розвитку. Зі свого боку, дискретність означає стратифікованість освітнього простору, ділимість і локалізованість процесу розвитку. Принцип фрактальності дозволяє одночасно розглядати різномасштабні об'єкти і процеси із зберіганням інваріанта. Цей принцип реалізується за таких умов:

- учбовий матеріал подається з метою підвищення мотивації студентів до вільного пошуку інформації. Доцільно створювати тематичні бази даних та надавати до них доступ для студентів одного курсу;

– розробка міждисциплінарних завдань для практичного застосування теоретичних положень до різних тем представлених на лекціях або залишених на самостійне опрацювання;

– викладання матеріалу має на меті не лише розширення його обсягу і узагальнення змісту, але й перетворення особистого досвіду студента;

– встановлення і підтримання зворотного зв'язку, що покращить стан керованості аудиторією;

– постійний контроль знань студентів із аналізом зростання та пониження ентропії (міра недостатньої інформації) для варіювання рівня і глибини міждисциплінарного матеріалу.

Наступним є принцип професійної культури – прагматизму – моральності. У сфері освіти під прагматизмом можна розуміти «можливість отримання максимальної користі із володіння практичними навичками застосування інформаційно-вірогіднісних методів в конкретних емпіричних дослідженнях та подальшій професійній діяльності». Реалізувати принцип моральності можливо лише у сформованій системі етичних норм, ідеалів та духовних цінностей в учбово-виховному процесі, спрямованому на виховання спеціалістів із громадянською та моральною позицією. Це відбувається як під час самоосвіти та самовиховання студентів, так і на лекціях. Автор розглядає культуру як систему взаємодіючих між собою підсистем науки, мистецтва, релігії, філософії освіти та вважає професійну культуру частиною загальнолюдської культури. В свою чергу формування моральних цінностей повинно доповнюватися інтересом і схильністю до обраної професії, матеріальною зацікавленістю. Принцип професійної культури передбачає об'єднання духовно-морального і раціонально-корисного аспектів професіоналізму, рівня інтелекту, розширення наукового світогляду та успішної інтеграції особистості у національну і світову культуру. Умовами для формування професійної культури є:

– чітка направленість дисципліни на досягнення прогнозованих цілей;

– розвиток професійної самосвідомості, самоосвіти і самовдосконалення;

– за допомогою міждисциплінарних зв'язків забезпечити єдність природньо-наукової, гуманітарної та загальнопрофесійної підготовки;

– використання модульних технологій навчання та міждисциплінарних інтегративних елементів системи, що формують професійні і загальнокультурні компетенції (самовдосконалення, становлення духовно-моральних основ особистості, смислових життєвих пріоритетів) (Dvoryatkina 2011: 321-324).

Зауважимо, що нові технології викладання реалізуються за допомогою:

– методично раціональної організації заняття;

– комунікативної направленості процесу навчання;

– застосування різноманітних прийомів і форм роботи (фронтальних, групових та індивідуальних) із урахуванням індивідуальних особливостей студентів, виду діяльності, характеру матеріалу і рівня володіння ним;

– емоційного залучення студентів до навчального процесу;

– широкого використання технічних засобів;

– залучення інтенсивних освітніх технологій;

– формування у студентів здатності до участі у міжкультурній комунікації (Dmitrenko 2011: 326).

Перейдемо до розгляду професійного образу лектора. Виступи лектора потребують певної подачі себе і дотримання наступних правил (за Є. А. Адамовим):

1. Не загубити себе в аудиторії і аудиторії в собі.

2. Дотримуватися почуття міри (не допускати словесних, фактичних та інших надмірностей) та поваги до слухачів.

3. Мислити в аудиторії (і цим сприяти міркуванню студентів), не читати з листа.

4. Виховати в собі смак та любов до мовлення.

5. Наполегливо працювати і регулярно практикувати усний виступ.

Відомий Грайс Принцип Кооперації об'єднує певну множинність постулатів (або максимум) як своєрідних рекомендацій комунікантам (Adamov 1985):

«Постулат Кількості

1) Твій вислів повинен містити не менше інформації, що потрібно (для виконання поточних цілей діалогу).

2) Твій вислів не має містити більше інформації, що потрібно.

Постулат Якості

1) Не говори того, що ти вважаєш хибним.

2) Не говори того, для чого у тебе немає достатніх підстав.

Постулат відношення/релевантності: не ухиляйся від теми.

Постулат Способу

1) Уникай незрозумілих виразів.

2) Уникай неоднозначності.

3) Будь стислим (уникай непотрібної багатослівності).

4) Будь організованим» (Volkov 1986).

Лектор повинен мати не лише глибоку теоретичну підготовку з певної дисципліни, але й виробити свій власний стиль проведення лекції, з урахуванням того, що слухачька аудиторія може бути різномірною та протягом лекції можуть траплятися непередбачувані ситуації, що можуть порушити її хід і які треба вміти вчасно нівелювати (Adamov 1985: 4-5).

Як відомо, краще вчитися на позитивному та негативному досвіді інших ніж на власних помилках, тому розгляньмо приклади проведення їх видатними лекторами, такими як Менделєєв Д. І., Зимня І. А. та наш сучасник Тищенко К. М.

Талант лектора виявляється у доступній логіці судження при подачі матеріалу, яка полегшує процес сприйняття та засвоєння матеріалу. В особистості лектора мають сполучатися крім таланту такі якості як праця, творчість, терпіння, такт, темперамент. В ідеалі лектор має сполучати в собі особистість вченого, педагога і оратора, це було у всесвітньо відомого вченого-хіміка Д. І. Менделєєва. Він не просто викладав наукові істини, але і показував шлях, по якому вчені приходили до відкриття істини. Студенти так охарактеризували особливий метод Менделєєва: «Лектор брав зерно думки, кидав його в аудиторію і на очах у слухачів воно виростала рослина, вкривалась листям і квітами... Виступач ретельно відбирав факти, зважував їх, розташовував у певній системі і ніколи не перевантажував своє мовлення фактами». Також він застосовував міждисциплінарний підхід.

Доктор психологічних наук І. А. Зимня досягала великої особистісної та творчої віддачі на лекціях, контакт з аудиторією надихав її у роботі та приносив інтелектуальне та емоційне задоволення. Її особистість викликала емоційне співпереживання у аудиторії, підвищувала значимість предмету викладання. Вона доцільно модулювала голос, тон, темп, пау-

зи, інтонацію. Її виклад завжди був наочним, а висновки – переконливими, і тому її лекції були яскравими і добре запам'ятовувалися (Adamov 1985: 5-11). Лектор покликаний мати самостійне мислення, гострий та гнучкий розум, міцну пам'ять, вільне мовлення та манеру поведінки. Також йому корисно мати почуття гумору, винахідливість, імпровізацію під час виступів експромтом. Ораторське мистецтво допомагає йому виразно і точно формулювати свої думки та поєднувати досвідчене авторство із гарним виконанням.

На думку Є. А. Адамова «творчість лектора виявляється також в оригінальній побудові лекції, в особливих формах зв'язку між собою та аудиторією, в новій постановці старого питання та висуненні нових проблем» (Adamov 1985: 32). Такі лекції, кожна з яких є унікальною, проводить зокрема видатний вчений-лінгвіст Тищенко К. М. на перших лекціях він вивчає аудиторію, налагоджує контакт із нею, а потім вже при врахуванні її особливостей все більше захоплює її своєю промовою. Він розуміє, що має бути готовим відповісти як на прості, так і на складні питання студентів і відповідно надати пояснення у спрощеній та більш поглибленій формі. В обох випадках його відповідь є змістовною та містить мінімум допоміжної інформації, зокрема прикладів. Він може порекомендувати студентам літературу за темою або направити їх до каталогу для самостійного пошуку матеріалів по ній.

Після кожного інформативного блоку він робить невеличку паузу та ставить запитання до аудиторії з метою оцінки її правильного сприйняття почутого. Він може попросити порівняти наведене явище із попередньо розглянутими та із схожими у їх власному або загальнолюдському життєвому досвіді. В певний момент професор робить дигресію – відступ (історія, жарт, вірш або цитата з іншої сфери знань) від основного викладу для зняття напруження від розумової діяльності та короткого перепочинку в студентів та самого викладача. Звичайно, цікава історія, зазвичай має зв'язок із дійсним матеріалом лекції, і таким чином увага аудиторії не розсіюється занадто і студенти не налаштовуються на несерйозний лад. Після такого психічного розвантаження вони перебувають в емоційному піднесенні і готові зацікавлено сприймати новий інформаційний блок. Однак не всі слухачі однаково добре сприйма-

ють інформацію, навіть від кращих лекторів. Варто пам'ятати думку вченого-педагога Нейгауза Г.Г., що викладачі не створюють таланти, вони лише створюють умови, в яких розвиваються таланти [Tyshchenko 2018].

Висновки. Отже при викладанні лінгвістичних дисциплін, зокрема мовознавства варто враховувати курс, на якому читається лекція, денну чи заочну форму навчання, логічну послідовність викладу матеріалу відповідно до теми, обсягу матеріалу, аудиторії. Необхідно застосовувати міждисциплінарний підхід для підтвердження представлених мовних фактів за допомогою досліджень цього предмету в інших галузях науки. Також можна проводити паралелі між абстрактними мовними процесами та реальними фізичними явищами для їх унаочнення і, відповідно, сприйняття їх студентами. Кращими, на нашу думку, нетрадиційними видами проведення лекції з лінгвістичних дисциплін є такі види лекцій як проблемна лекція, лекція-бесіда, бінарна лекція (вдвох), лекція-візуалізація, а також лекція із використанням техніки зворотного зв'язку та мозкової атаки. Запровадження комбінованих нетрадиційних лекційних форм навчання значно підвищує рівень сприйняття та засвоєння лекційного матеріалу студентами різного рівня підготовки у межах одного потоку та напрямку спеціалізації. Враховуючи вищесказані вимоги до лекційної діяльності, робимо додатковий висновок, що не всі, навіть талановиті у свої сфері вчені, можуть бути чудовими лекторами, потрібен відбір кращих, особливо для вишів, та регулярне підвищення кваліфікації викладачів.

Перспективи дослідження. Перспективи подальшого дослідження пов'язуємо з дослідженням ефективності міждисциплінарного підходу при представленні гуманітарної лекції та поєднання різних видів традиційних і нетрадиційних лекцій з метою створення оптимальних умов для навчання лінгвістичним дисциплінам студентів-філологів.

References

Adamov, E.A. (1985). *Lichnost lektora. M: Znaniye* // (Адамов Е. А. Личность лектора. – М.: «Знание», 1985. – 64 с.).

Vitvytska, S. (2003). *Osnovy pedagogiky vyshchoyi shkoly* // (Вітвицька С. С. Основы педагогики высшей школы: Методичний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.).

Volkov, A. (1986). *Struktura leksii* // (Волков А. А. Структура лекции. – М.: Знание, 1986. – 64 с.).

Volkov, A. (2001). *Kurs russskoi retoriki* // (Волков А. А. Курс русской риторики. – М.: Изд-во храма св. мц. Татианы, 2001).

Dvoryatkina, S. (2011). *Innovatsionnyi podhod k organizatsii uchebno-vospitatelnogo protsessu, oriyentirovannogo na stanovleniye tselostnoi lichnosti spetsialista* // (Дворяткина С. Н. Инновационный подход к организации учебно-воспитательного процесса, ориентированного на становление целостной личности специалиста. / Личность. Культура. Общество. 2011. Том XIII. Вып. 4 №№ 67-68. С. 318-325).

Dmitrenko, T. (2011). *Professionalno orientirovannoye obucheniye studenta v sisteme vysshego yazykovogo obrazovaniya* // (Дмитренко Т. А. Профессионально ориентированное обучение студентов в системе высшего языкового образования. / Личность. Культура. Общество. 2011. Том XIII. Вып. 4 №№ 67-68. С. 325-329).

Karavan, Y. et al. *Netradytsiyni formy leksiy u vushchiy shkoly* // (Караван Ю. В. Саницька А. О. Ташан М. С. Нетрадиційні форми лекцій у вищій школі. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/15/caravan.php>).

Machynska N., Posysen, I. (2013). *Osoblyvosti organizatsii i provedennya netradytsiynyh form lektsiynyh zanyat* // (Мачинська Н., Посисень І. Особливості організації і проведення нетрадиційних форм лекційних занять. – Молодь і ринок (щомісячний науково-педагогічний журнал) №9 (104) вересень 2013 вид. Дрогобицький державний пед. ун-т ім. І. Франка – С. 66-71).

Metodyka // (Методика підготовки та проведення лекцій у Київському національному університеті внутрішніх справ / Методичні рекомендації за ред. Є. М. Моїсєєва). [Електронний ресурс. Режим доступу: www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/nmr/doc].

Ortynskyi, V. (2009). *Pedagogika vyshchoyi shkoly* // (Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Центр учбової літератури, 2009 – 427 с.).

Tyshchenko, K. (2018). *Usnyi lektsiynyh kurs «Vstup do movoznavstva» dlya 1 kursu shidnoyi filologii* // (Тищенко К. М. Усний лекційний

курс «Вступ до мовознавства» для 1-го курсу східної філології (2018-2019 навчальний рік).

Turkot, T. (2013). *Pedagogika ta psychologiya vyshchoyi shkoly: navchalnyi posibnyk dlya studentiv vyshchych navchalnyh zakladiv* //

(Туркот Т. І. Педагогіка та психологія вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Туркот, О. А. Коновал. – Херсон : Олді-плюс, 2013. – 466 с.).

TEACHER EXCELLENCE IN THE LECTURES ON LINGUISTIC DISCIPLINES

M. Stryzhnova

Department for Teaching Methodology of Ukrainian and Foreign Languages and Literatures, Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Abstract.

Background: On the modern stage of development of excellence in lecturing, many innovative technologies and methods to perfect presentation skills of teachers are used. However, these methods are not always effective at teaching of the Humanities. This article considers ways to enhance teaching excellence in lecturing on Linguistics to Philology majors.

Purpose: to systematize and describe alternative types of lectures for teaching linguistic disciplines.

Discussion: The consideration of non-traditional types of lectures has enabled systematization of those which are effective for teaching linguistic disciplines. They include: problem-based lecture, lecture-conversation, binary lecture (two lecturers), lecture-visualisation, lecture with feedback and brainstorming. It is worthwhile to implement combined non-traditional lectures and interdisciplinary approach which will provide the blended learning with an emphasis on Science, the Humanities and general professional training.

Results: The author offers tips on how to enhance the quality of lecture materials, manner of presentation and interaction with the audience. Additionally, some typical lecturer's mistakes were also considered in the paper.

Key words: teaching in the tertiary school, methods of teaching, non-traditional lectures, linguistic disciplines.

Vitae

Mariana Stryzhnova, Assistant Professor, Department of Teaching Methodology of Ukrainian and Foreign Languages and Literatures, Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine. Her research interests lie within the areas of Methodology of Teaching Foreign Languages, Translation and Discourse Analysis.

Correspondence: maris@ukr.net

З ДОСВІДУ НАВЧАННЯ МОВ У СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ШКОЛАХ

ОЛЕНА ТКАЧЕНКО, ТЕТЯНА ДРУЖЧЕНКО (м.Київ)

УДК 378.147:811

ORCID:0000-0002-8295-9674

НАВЧАННЯ ГОВОРІННЮ: З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАГАЛЬНИЙ КУРС ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОВИ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ І КУРСУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СХІДНА ФІЛОЛОГІЯ»

Тема заняття: THE POWER OF WORDS

Тип заняття: практичне, комбіноване

Формуванням іншомовної комунікативної компетентності відбувається через гармонійний взаємозалежний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, письмо, говоріння).

Підхід до навчання іноземної мови: комунікативно-діяльнісний, особистісно зорієнтований

Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає органічне засвоєння правил оперування

іншомовними явищами, що відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленнєвою функцією. Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає такі форми роботи, які мають діяльнісний характер під час спілкування у парах, групах, командах тощо. Організація мовного матеріалу заняття орієнтована на його функціонування у мовленні. Навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) здійснюється інтегровано і забезпечується вправами та завданнями, що мають комунікативний ха-